

070808 Per Gahrtons recension av Jevgenij Primakovs bok
Евгений Примаков «Минное поле политики»
Politikens minerade fält (Molodaja Gvardia)

En rysk centraldemokrat

Vad är egentligen USA:s verkliga motiv för att förlägga raketbaser i Polen och Tjeckien trots kraftfulla protester från Ryssland?

En del kommentatorer som inte blint litar på Pentagons bortförklaring om att det skulle handla om skydd mot ett iranskt hot, har förmodat att USA försöker provocera Ryssland till att inta Sovjetunionens roll i ett nytt kallt krig för att därmed motivera sin enorma militärbudget. Men i den ryska veckotidningen Moskovskije Novosti framförs en helt annan förklaring:

att det handlar om ett försök att splittra och försvaga EU för att därmed tvinga den ”gamla världen” att återgå till sin kallkrigs roll som lydiga vasall under USA.

Upphovsman till denna listiga hypotes är dess regelbundne utrikeskommentator, Jevgenij Primakov. Första gången jag lade märke till namnet Jevgenij Primakov var någon gång på 60-talet i Pravda under någon rapport från Kairo eller Bagdad. Han var Mellanöstern-korrespondent för det sovjetiska kommunistpartiets huvudorgan, ett uppdrag som han nu erkänner i sina memoarer, betyde att han ”först och främst skulle utföra Centralkommitténs uppdrag”.

När han i maj 1998 utnämndes till premiärminister i Ryska Federationen, skedde det trots att president Jeltsin insåg att det kunde vålla kritik från Väst att en sådan gammal ”apparatjik” blev regeringschef i det nya demokratiska Ryssland. Men Primakov skäms inte för sitt förflutna, han gör inte avbön för något.

Han har fyllt alla de 361 sidorna i ”Minnoje polje politika” (Politikens minerade fält) med en totalt självsäker beskrivning av ett liv som helt har ägnat fosterlandets bästa. Och faktum är att jag är beredd att överlag tro honom. Det är visserligen omöjligt att känna sympati för en person som lyckas skriva om både Tjetjenien och Kosovo utan att synbarligen vara berörd av de mänskliga tragedierna utan enbart kalkylerar kring separatismens faror och effekter för den globala maktbalansen.

Hade det inte varit för att Primakov är en så tydlig förespråkare för en stark stat skulle man ha kunnat se honom som en rysk Kissinger. Likt Kissinger har han varit sina presidenters sändebud till större delen av de senaste årtiondenas storkonflikter och ger ofta dråpliga och uppseendeväckande interiörer från krissamtal med Tjetjeniens Maskhadov, Iraks Sadam Hussein, Jugoslaviens Milosevitj.

Vid ett tillfälle före det första Gulfkriget, hösten 1990, skyllde Sadam Hussein sin omedgörlighet på att han var omgiven av hökar. ”Ja”, instämde omedelbart den närvarande vicepresidenten, ”den enda duvan här är vår käre president”. Primakov noterar att Sadam Hussein tycktes tala mer till sina irakiska medarbetare än till det ryska sändebudet. Var Sadam trots allt inte så enväldig som man har tagit för givet?

Det är svårt att spåra någon kommunistisk övertygelse hos Primakov. Han hävdar att när han blev premiärminister omedelbart efter den ryska ekonomins sammanbrott 1998 skulle han ha kunnat återinföra en sovjetisk statsekonomi med folkets stöd. Men han ville inte, tvärtom sa han nej till varje form av återgång till sovjetsystemet, nej till allmänna hot mot privat egendom och nej till hämnd på de skyldiga till kaoset, dvs dem han kallar ”pseudoliberalerna”

Dem har han inte mycket till övers för. Den s k chockterapin i början av 90-talet orsakade Ryssland enorma förluster och lade grunden för den värsta formen av rövarkapitalism. När Primakov blev regeringschef drog han igång en mängd åtgärder för att bekämpa korruption och ekonomiskt brottslighet och, inte minst, för att stärka statsmakten, både administrativt och ekonomiskt.

Just detta blev, enligt honom själv, hans fall redan efter åtta månader. Han kom i konflikt med en grupp som han genomgående kallar ”familjen”, där de mest kända personerna var Jeltsins dotter Tatjana och finansbaronen Berezovskij. Båda hade skaffat sig jätteförmögenheter under kaosåren och var inte intresserade av hårdare statskontroll och effektivare skatteuppbörd.

Enligt Primakov var Jeltsin inte längre fullt beslutskapabel, delvis på grund av sjukdom, delvis på grund av alkoholmissbruk. Han ger många drastiska exempel på hur den gamle Jeltsin, dvs Jeltsin som han var i början av 90-talet, under korta stunder träder fram ur dimmorna och stödjer Primakovs strategi och lovar krafttag.

Men snart har presidenten sjunkit ner i moraset och överlåtit makten till ”familjen” och ett löfte som gavs på förmiddagen resulterar i helt motsatt beslut på eftermiddagen. Situationen underlättades inte av Väst, som enligt Primakov aldrig egentligen har velat främja ett starkt demokratiskt och marknads-ekonomiskt Ryssland, utan helst hade velat att Sovjetunionens sammanbrott skulle följas av också Ryska Federationens upplösning i ett antal småstater.

Han hävdar med stöd i dokument och citat, att Västmakterna i samband med att Gorbatsjov godkände Tysklands återförening gav entydiga löften om att NATO inte skulle utvidgas, särskilt inte med f d sovjetstater, och att nya vapensystem aldrig skulle placeras ut i Rysslands närhet. Som alla vet har båda löfterna svikits

Ryssland har omringats av NATO-stater och nu skall alltså raketsystem utplaceras i Tjeckien och Polen. Om USA hade utsatts för en liknande inringning av ryska eller kinesiska allierade och militärbaser vet vi vad som skulle ha hänt. USA skulle ha hotat med våld, precis som skedde 1962, den enda gång USA varit utsatt för något som avlägset liknar den omringning Ryssland nu är föremål för.

Man kan med Primakov undra vad den västliga uppmarschen mot Ryssland egentligen handlar om. Att det skulle gälla mänskliga rättigheter kan ingen ta på allvar med tanke på hur Väst struntar i brott mot mänskliga rättigheter i västallierade stater, t ex Israel.

Det kan knappast heller handla om skräck för islamism för i det fallet är Primakov en god företrädare för en djupt liggande rysk islamofobi när han uttrycker sig lika skoningslöst om den muslimska faran som någonsin George Bush och avfärdar den tjetjenska frihetskampen som en kombination av gangsterism och islamistisk fanatism.

Risken för rysk återgång till sovjetsystemet är noll marknadsekonomin har kommit för att stanna. Vad handlar Västs omringning av Ryssland om? Svar: Ren maktkonkurrens

Primakov var som premiärminister otvetydigt en föregångare till Putin i ambitionen att återupprätta Rysslands stormaktsstatus. Redan Primakov talade om en multipolär värld istället för det ensidiga USA-välde som nu råder. Hur kunde han då utnämnas till premiärminister av Jeltsin, som ju ofta satt i knäet på Väst och medverkade till Rysslands försvagning?

Primakovs svar är att Jeltsin i ljusa stunder också var en god patriot, men att han efterhand blev ett verktyg för "familjen". Avsikten var att också Putin skulle bli oligarkernas marionett. Men Putin var listigare än Primakov. Han låg lågt under sin premiärministertid och väntade med att visa sitt rätta ansikte tills han blev president.

Primakov är överlag nöjd med Putin, även om han har kritiska synpunkter på vissa auktoritära drag hos Putinregimen. Primakov låter som en övertygad demokrat, han hyllar fri diskussion och fredlig kamp om den politiska makten. Men han har inget till övers för penningmagnater som missbrukar tvivelaktigt hoprafsade förmögenheter för att skaffa sig politisk makt. Han gråter inga krokodiltårar över att skattesmitare typ den i Västmedia hyllade Khodorkovsky skakar galler.

Primakov, som föddes 1929 i Kiev, växte upp i Tbilisi, hade en judisk mor och en rysk far som avrättades av Stalin 1937, har spelat en aktiv roll i stats- och samhällsliv i Sovjetunionen/Ryssland under hela den efterstalinska perioden. Han har en bakgrund och ett perspektiv som gör att hans bok bidrar mer till förståelsen av dagens Ryssland än det mesta som skrivs i västliga medier. Men i Väst diskuteras Ryssland tyvärr företrädesvis utan ryskt deltagande.

"Minnoe polje politika" finns i Amazons boklistor vare sig på engelska, franska eller tyska och inte på svenska